

ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΝΩΣΕΩΣ
ΔΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

(Βιέννη, 28 Αύγουστου - 4 Σεπτεμβρίου 1959)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ συνεληθὸν ἐν Βιέννῃ ἀπὸ 28 Αὐγούστου μέχρι καὶ 4 Σεπτεμβρίου 1959, συμμετέσχον πολλοὶ δημογράφοι ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἐγένοντο πολλαὶ καὶ ἐνδιαφέρουσαι ἀνακοινώσεις καὶ συζητήσεις. Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὰς ἀνακοινώσεις τριῶν ἐλλήνων ἐπιστημόνων, οἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὸ Συνέδριον.

1. **Σωτ. Γ. Ἀγαπητίδης**: «Ἡ ἐξέλιξις τῆς θνησιμότητος ἐν Ἑλλάδι».
2. **Νικ. Πολύζου**: «Δημογραφικὴ ἐξέλιξις ἐν Ἑλλάδι».
3. **Βασ. Γ. Βαλαώρα**: «Αἱ κατατομαὶ τοῦ Πληθυσμοῦ, ὡς μέσον ἀνασκόπησης δημογραφικῶν ἐξελίξεων».

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Υπό κ. ΣΩΤ. Ι. ΑΓΑΠΗΤΙΔΗ

Τὸ σημαντικώτερον δημογραφικὸν γεγονός τῶν τελευταίων ἐτῶν εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ ραγδαία πτώσις τῆς θνησιμότητος (1). Ὑπερακοντίσασα τὴν ἐλάττωσιν τῆς γεννηκότητος, ἡ ἐντόνως μειωμένη θνησιμότης ἐπηρεάσασε σοβαρῶς τὰ πληθυσμιακά μεγέθη ποσοτικῶς (αὔξεις τοῦ πληθυσμοῦ) καὶ ποιοτικῶς (μεταβολαὶ εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν πληθυσμῶν κατὰ ἡλικίας).

Ἡ μεγάλη πτώσις τῆς θνησιμότητος παρατηρεῖται ἀδιά εἰς τὰς καθυστερημένας χώρας. Αἱ προηγμένα χωρὰ ἔφθασαν εἰς τὸ σημερινὸν χαμηλὸν ἐπίπεδον τῶν θανάτων κατὰ τρόπον ὁμαλὸν καὶ βαθμιαῖον. Αἱ τεχνικαὶ καὶ αἱ ἰατρικαὶ προόδοι συντελοῦν μὲν εἰς τὴν ἔτι περαιτέρω ἐλάττωσιν τῶν θανάτων, ἀλλὰ δὲν προκαλοῦν ἀποτόμους πτώσεις. Ἄλλωστε, ἡ παράτασις τῆς μέσης ζωῆς καὶ ἡ διόγκωσις τῶν κλιμακίων τῶν προχωρημένων ἡλικιῶν περιστέλλουν τὰ περιθώρια πρὸς ἐπίτευξιν νέων προόδων, ἀφοῦ, παρὰ τὴν μεγαλυτέραν διάρκειαν τῆς ζωῆς, αὕτη φυσιολογικῶς κάποτε τερματίζεται.

Τούναντίον εἰς τὰς καθυστερημένας χώρας, ἡ πτώσις τῆς θνησιμότητος ὑπὲρ-ἔξελιαν ἔντονος κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον. Εἰς μερικὰς μάλιστα χώρας, ἡμιανεπτυγμένας ἢ καθυστερημένας, ὡς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κεϋλάνην, ἡ θνησιμότης ὑπεχώρησεν εἰς ἐπίπεδα χαμηλότερα τῆς στάθμης τῶν προηγμένων χωρῶν. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅμως κατ' ἀνάγκην, ὅτι οἱ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν τὴν θνησιμότητα, εἶναι εὐμενέστεροι εἰς τὰς χώρας ταύτας ἢ ὅσον π.χ. εἰς τὴν Βόρειον καὶ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Ἡ διαφορὰ ὀφείλεται, κατ' ἀρκετὸν μέτρον, εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν πληθυσμῶν, ἥτοι εἰς τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα χωρῶν τὰ κλιμακία τῶν μεγάλων ἡλικιῶν εἶναι πολὺ πυκνότερα καὶ τοιοῦτοτρόπως βαρύνεται ἐνταῦθα ἡ θνησιμότης μὲ τὸ ἠδξημένον ποσοστὸν θανάτων τῶν γερόντων.

Ἀσφαλέστερα κριτήρια τῶν ἐξελίξεων εἰς τὸν τομέα τῆς θνησιμότητος ἀποτελοῦν ἡ βρεφικὴ θνησιμότης καὶ ἡ προσδοκαμένη ζωὴ κατὰ τὴν γέννησιν, λόγῳ τοῦ μὴ ἐπηρεασμοῦ τῶν ἐκ τοῦ παράγοντος τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ ἡλικίας.

Ἡ Ἑλλὰς ἀνήκει εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἐπραγματοποίησαν μεταπολεμικῶς μεγάλας προόδους εἰς τὸ πεδίου τῆς θνησιμότητος, τὸσον τῆς γενικῆς ὅσον, εἰδικῶ-

1) Ὑπὸ τὸν ὄρον «θνησιμότης» νοεῖται ὁ ἀριθμὸς τῶν θανάτων ὁ ἀναλογῶν εἰς 1000 κατοίκους κατ' ἔτος. Ἀντιστοίχως «γεννητικότης» εἶναι ἡ ἀναλογία τῶν γεννήσεων εἰς τοὺς 1000 κατοίκους κατ' ἔτος.

τερον, τῆς βρεφικῆς. Ἀντικείμενον τῆς παρουσίας μελέτης εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐξέλιξις τῶν δεικτῶν τῆς γενικῆς καὶ τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος, ἡ αἰτιολογία τῶν ἐπελθουσῶν μεταβολῶν καὶ ἡ σύγκρισίς των πρὸς τὰ διεθνῆ δεδομένα.

Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν στατιστικῶν δεδομένων δὲν ἐπιτρέπει πλήρη διερεῦνησιν τοῦ θέματος. Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰς βασικὰς πτυχὰς αὐτοῦ καὶ δὴ ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἀκριβείας τῶν διαθέσιμων στοιχείων¹.

I. Ἡ γενικὴ θνησιμότης

Ἡ θνησιμότης, κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου εἰκοσαετιάν (1921 - 1940), ὑπῆρξε μᾶλλον στάσιμος, παραμένεισα εἰς τὴν αὐτὴν στάθμην (13 ο)οο) κατὰ τὰ δύο ἄκρα ἔτη τῆς ἐν λόγῳ περιόδου (1921 καὶ 1940) καὶ κυμανθεῖσα ἐνδιαμέσως μεταξὺ 13ο)οο καὶ 18ο)οο. Μεταπολεμικῶς ὅμως ἐσημειώθη ἀπότομος κάμψις εἰς ἐπίπεδα κατὰ πολὺ χαμηλότερα, κυμανθέντα ἀπὸ 6,9 — 7,9ο)οο. Ἀνὰ πενταετίας, οἱ μέσοι ὄροι ἔχουν ὡς ἀκολούθως :

Πίναξ I

	Μέσος ὄρος %
1921—1925	15,4
1926—1930	16,4
1931—1935	16,5
1936—1940	14
1949—1953	7,3
1954—1958	7,2

Παραβάλλοντες τὴν μεταπολεμικὴν στάθμην πρὸς τὴν τελευταίαν προπολεμικὴν, διαπιστοῦμεν πῶσιν εἰς τὸ ἥμισυ περίπου. Ὑπάρχει βεβαίως ἡ ἀντίρρησης, ὅτι τὸ ποσοστὸν αὐτὸ δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα, καθ' ὅσον ὑπάρχουν διαφοραί. Ἄλλ' ἡ πιθανότης αὕτη ἐξουδετεροῦται, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, ἀφ' ἑνὸς λόγῳ μεγαλυτέρων ἴσως διαφυγῶν κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς πιθανῆς διαρροῆς πληθυσμοῦ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1951². Ἄν δηλαδή ἐγένετο ὁ ὑπολογισμὸς τῆς θνησιμότητος ἐπὶ μεγαλυτέρου μεγέθους πληθυσμοῦ, τὸ ἐπίπεδον αὐτῆς θὰ ἦτο ἀκόμη χαμηλότερον. Ἀντισταθμίζεται ὅμως πάλιν ἡ διαφορὰ λόγῳ τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς χώρας (μεταναστεύσεως) ἀκμαίων κατοίκων, ἀνηκόντων εἰς κλιμακία ἡλικιῶν ἐλάχιστα πληττομένων ὑπὸ τοῦ θανάτου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου (1949 - 1958), ἡ θνησιμότης

1) Μὲ τὸ θέμα τῆς θνησιμότητος ἐν Ἑλλάδι εἶχεν ἀσχοληθῆ πρὸ τοῦ πολέμου ὁ καθηγητῆς Βασ. Βαλαώρας. Ἴδε. V. Valaoras: A Comparative study of the mortality of the population of Greece, Baltimore U. S. A. 1936.

2) Ὁ Καθηγητῆς Δ. Ἐλευθεριάδης, εἰς σειρὰν ἄρθρων του δημοσιευθέντων εἰς τὸν Οἰκονομικὸν Ταχυδρόμον (Β' ἐξάμηνον 1955) ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐχόμεν μικρὰν ἢ μεγάλην θνησιμότητα;» θεωρεῖ λίαν πιθανὴν τὴν ὑπὸ τῶν διαθέσιμων στοιχείων ἐμφαινόμενην ραγδαίαν πτώσιν τῆς θνησιμότητος ἐν Ἑλλάδι.

ὑπῆρξε στάσιμος. Τοῦτο ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὸ γεγονός, ὅτι προηγήθησαν — κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον — θάνατοι ἀδυνάτων ὀργανισμῶν, ὑποκυψάντων πρὸ τῶν μεγάλων στερήσεων τῶν ἐτῶν 1941 - 1944, οἱ ὅποιοι ἄλλως θὰ ἐβάρυνον τὴν θνησιμότητα τῶν πρώτων ἐτῶν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Πρέπει ὅμως ἐπίσης νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ γενικῶς ἡ βελτίωσις εἰς τὴν θνησιμότητα δὲν συνεχίζεται ἐπὶ πολὺ μὲ τὸν αὐτὸν ρυθμὸν, καθόσον ἡ προηγηθεῖσα προόδος συνεπάγεται αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γερόντων, τῶν ὁποίων ἡ ὑψηλὴ ἀναλογία τῶν θανάτων ἐξουδετεροῖ τὰ περαιτέρω ἐπιτεύγματα ὡς πρὸς τὴν θνησιμότητα τῶν νεωτέρων ἡλικιῶν. Ὅσον χαμηλότερα δηλαδὴ εἶναι ἡ θνησιμότης, τόσοσιν δυσχερεστέρα καθίσταται ἡ μείωσις αὐτῆς¹.

Ἡ κατὰ τόπους κατανομή τῶν θανάτων δὲν ἐμφανίζει μεγάλας διακυμάνσεις, ἀφοῦ ἡ μικρότερα θνησιμότης (Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου) εἶναι ἐγγὺς τοῦ 6,50)οο, ἡ δὲ μεγαλύτερα χαμηλότερα κατὰ τι τοῦ 90)οο (Θράκη). Ἐπι ἀσθενέστεραι εἶναι αἱ διαφοραὶ μεταξὺ πόλεων καὶ ὑπαίθρου, ὅπου ἡ θνησιμότης εἶναι ἐλαφρῶς μικρότερα.

Κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον, ὁ ὑποσιτισμὸς τοῦ λαοῦ καὶ ἄλλοι συναφεῖς παράγοντες ἀνέτρεψαν τὴν συνήθη πορείαν τῶν πληθυσμιακῶν μεγεθῶν. Αἱ γεννήσεις ἠλαττώθησαν καὶ οἱ θάνατοι ἠϋξήθησαν εἰς βαθμὸν πρωτοφανῆ. Κατὰ τὴν διάρκειαν μάλιστα τοῦ κρισιμωτέρου ἔτους (1942), ἐσημειώθη διὰ πρώτην φοράν πληθυσμιακὸν ἔλλειμμα, καθόσον οἱ θάνατοι ὑπερεκάλυψαν τὰς γεννήσεις. Συγκεκριμένως, ἡ μὲν γεννητικότητα ὑπεχώρησεν εἰς 11,80)οο (ἔναντι 260)οο συνήθους προπολεμικοῦ), ἡ δὲ θνησιμότης ἀνῆλθεν εἰς 33,80)οο (ἔναντι συνήθους 140)οο).² Τὸ προκύψαν ἀρνητικὸν ποσοστὸν 220)οο ἐσήμαινε καθαρὰν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ ἐντὸς ἐνὸς ἔτους κατὰ 165.000 ψυχὰς περίπου.

Συγκρίνοντες τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα ἐπὶ τῆς γενικῆς θνησιμότητος πρὸς ἐκεῖνα ἄλλων χωρῶν, διαπιστοῦμεν ὅτι ἡ Χώρα κατέχει τὴν καλλίτεραν θέσιν εἰς τὸν τομέα τοῦτον. Ὁ πίναξ II περιλαμβάνει τοὺς μέσους ὄρους θνησιμότητος 27 χωρῶν κατὰ τὰς πενταετίας 1952—1956 καὶ 1934—1938.

Ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος τούτου, αἱ χώραι αἱ ἔχουσαι προπολεμικῶς θνησιμότητα μικρότεραν τῆς Ἑλλάδος (8,6—13,60)οο) ἐπραγματοποίησαν μὲν μετὰ τὸν πόλεμον νέας προόδους, ἀλλὰ μᾶλλον μικράς, κυμαινομένας μεταξὺ 0,20)οο (Αὐστραλία) καὶ 4,10)οο (Ἰταλία) καὶ οὕτω ἡ θνησιμότης των εὐρίσκεται εἰς στάθμην μεταξὺ 7,60)οο (Ὀλλανδία) καὶ 12,10)οο (Βέλγιον) ἔναντι προπολεμικῆς μεταξὺ 8,60)οο (Ὀλλανδία) καὶ 14,10)οο (Βέλγιον).

Αἱ λοιπαὶ χώραι ἠκολούθησαν διάφορον πορείαν. Ἡ πῶσις τῆς θνησιμότητος των ἐκυμάνθη μεταξὺ 2,90)οο (Γιουγκοσλαβία) καὶ 11,30)οο (Κεϋλάνη, Χιλή). Αἱ πλείοσαι αὐτῶν ὑπάγονται ἤδη εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν χωρῶν μὲ χαμηλὴν θνησιμότητα (7—12,50)οο). Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι χώραι τοῦ πίνακος, ἔχουσαι ἀκόμη ὑψηλότερα ποσοστὰ (Χιλή, Γιουγκοσλαβία, Μεξικὸν) φαίνεται, ὅτι θὰ συνεχίσουν τὴν

1) Sauvy Alfred: La population. 1952, I, σελ. 340.

2) Ἴδε: Ἰπουργείου Ἀνοικοδομησεως: Ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ 1947, I τόμος, σελ. 71—73.

Πίναξ ΙΙ *

Χώρα	1952—1956	1934—1938	Διαφορά (μείωσις)
	% ₀₀	% ₀₀	% ₀₀
ΕΛΛΑΣ	7,1	14,6	7,5
Όλλανδία	7,6	8,6	1
Νορβηγία	8,5	10,2	1,7
Άργεντινή	8,5	11,6	3,1
Δανία	8,9	10,7	1,8
Αυστραλία	9,2	9,4	0,2
Φινλανδία	9,3	13	3,7
Η.Π. Α.	9,4	11,1	1,7
Σουηδία	9,6	11,5	1,9
Ίσπανία	9,6	17,4	7,8
Βουλγαρία	9,7	14,1	4,4
Ίταλία	9,8	13,9	4,1
Πολωνία	10	14,1	4,1
Έλβετία	10,1	11,5	1,4
Κεϋλάνη	10,7	22	11,3
Γερμανία	10,9	13,6	2,7
Ρουμανία	10,9	20	9,1
Ήνωμ. Βασίλειον	11,5	12,1	0,6
Πορτογαλία	11,5	16,2	4,7
Ίρλανδία	12	14,1	2,1
Βέλγιον	12,1	12,9	0,8
Αυστρία	12,1	13,4	1,3
Γαλλία	12,5	15,6	3,1
Χιλή	12,6	23,9	11,3
Γιουγκοσλαβία	13,6	16,5	2,9
Μεξικόν	14,9	23,4	8,5
Αίγυπτος	18	29	11

συντελεσθεΐσαν πρόοδον διὰ νὰ καταστοῦν καὶ αὐταὶ χῶραι χαμηλῆς θνησιμότητος.

Ἡ Ἑλλάς, ἀνήκουσα προπολεμικῶς εἰς τὴν ὁμάδα τῶν χωρῶν μὲ ὑψηλὴν μᾶλλον θνησιμότητα, δὲν εἰσήλθεν ἀπλῶς εἰς τὴν ἑτέραν κατηγορίαν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ἀλλ' ὑπερηκόντισεν ὅλας τὰς ἄλλας χώρας, ἀφοῦ ἔρχεται πρώτη μεταξὺ ὄλων τῶν χωρῶν τοῦ πίνακος. Εἶναι ἀληθές, ὅτι αἱ δημοσιογραφικοὶ στατιστικοὶ ἀναφέρουν ἄλλας χώρας μὲ μικροτέραν θνησιμότητα καὶ δὴ χώρας τῆς Μέσης Ἀνατολῆς (Ἰσραήλ, Συρία, Ἰράκ, Λίβανος). Ἄλλ' αὐταὶ δὲν διαθέτουν προπολεμικὰ δεδομένα πρὸς σύγκρισιν, τὰ δὲ δημοσιευόμενα μεταπολεμικὰ στοιχεῖα φαίνεται ὅτι ἔχουν μειωμένον βαθμὸν ἀκριβείας. Εἶναι ὡσαύτως γεγονός, ὅτι ὠρισμένα ἄλλα

*) Ἐκ τοῦ Annuaire Démographique τοῦ Ο.Η.Ε. (1957).

χώραι επέτυχον πρόοδον μεγαλύτεραν τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὴν πῶσιν τῆς θνησιμότητος ἐντὸς τῆς τελευταίας τεσσαρακονταετίας. Τοῦτο συνέβη π.χ. μετὰ τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Φορμόζαν καὶ τὴν Κεϋλάνην, τῶν ὁποίων ἡ θνησιμότης ἐμειώθη εἰς τὸ τρίτον τοῦ ἀρχικοῦ ἐπιπέδου. Ἐν τούτοις, καὶ αἱ χώραι αὗται ἔχουν εἰσέτι θνησιμότητα ἀνωτέραν τῆς Ἑλλάδος κατὰ 1—30)οο (8—100)οο).

Αἱ αἰτίαι θανάτων ἐνεφάνισαν ἀξιόλογον μεταβολὴν κατὰ τὴν τελευταίαν εικοσαετίαν¹. Προπολεμικῶς ὄρισμένοι νόσοι καὶ δὴ αἱ ἀσθένειαι τῆς βρεφικῆς ἡλικίας, τοῦ πεπτικοῦ καὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος (κυρίως ἡ πνευμονία καὶ ἡ βρογχίτις), ἡ φυματίωσις, τὰ λοιμώδη νοσήματα καὶ ἡ ἐλονοσία ἐκάλυπτον τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν θανάτων. Μεταπολεμικῶς, ἡ συμβολὴ τῶν αἰτίων τούτων εἶναι ἀσυγκρίτως μικροτέρα καὶ τὴν πρώτην θέσιν καταλαμβάνουν αἱ νόσοι τῆς καρδίας καὶ τὰ νεοπλάσματα. Εἰς τοὺς δύο τούτους λόγους ὀφείλονται κατὰ τὴν τριετίαν 1946—1958 τὰ 280)ο τοῦ συνόλου τῶν ἐπισυμβάντων θανάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔναντι προπολεμικοῦ ποσοστοῦ μικροτέρου τοῦ 100)ο.

Συγκριτικῶς παρατηροῦμεν, ὅτι προπολεμικῶς ἡ Ἑλλὰς προηγέτο ἔναντι τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως ὡς πρὸς ὄρισμένας νόσους - αἰτίας, καὶ δὴ τὴν φυματίωσιν, τὰς νόσους τοῦ ἀναπνευστικοῦ καὶ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, ἀλλ' εἶπετο σημαντικῶς αὐτῶν ὡς πρὸς τὰς νόσους τῆς καρδίας καὶ τὰ νεοπλάσματα. Ἐν σχέσει πρὸς ὀλιγώτερον προηγμένας χώρας (Οὐγγαρίαν, Πορτογαλίαν, Ρουμανίαν καὶ Φιλανδίαν), ἡ Ἑλλὰς ἐνεφάνιζε περισσοτέραν ὁμοιότητα ὡς πρὸς τὰ αἴτια τῶν θανάτων, πλὴν τῆς ἐλονοσίας. Οἱ ἐκ ταύτης θάνατοι ἐν Ἑλλάδι ἀνῆλθον κατὰ τὴν περίοδον 1935 - 1938 εἰς 550)οο τοῦ συνόλου, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ χώραι τῆς Εὐρώπης εἶχον λίαν ἀσήμαντον ἢ καὶ μηδὲν ποσοστὸν θανάτων ἐξ ἐλονοσίας. Ἡ νόσος αὕτη σχεδὸν ἐξευλείφθη ἤδη χάρις εἰς τὴν δραστικὴν καταπολέμησίν της κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὸν πόλεμον. Εἰς τὰς λοιπὰς μνημονευθείσας κατηγορίας νόσων, ὡς κυρίας προπολεμικῶς αἰτίας θανάτων, δὲν ὀφείλονται σήμερον εἰ μὴ τὰ 200)ο τοῦ συνόλου τῶν θανάτων. Αἱ παθήσεις τῆς καρδίας καὶ τὰ νεοπλάσματα προκαλοῦν μὲν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πολὺ μεγαλύτερον ποσοστὸν θανάτων, περίπου τριπλάσιον τοῦ προπολεμικοῦ, ἀλλ' ὑπολείπονται αἰσθητῶς τῆς συμβολῆς των εἰς τοὺς θανάτους τῶν χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ὅπου καταλαμβάνουν σχεδὸν τὰ 500)ο τοῦ συνόλου.

Ἡ σημειωθείσα ἐξέλιξις τῶν αἰτίων θανάτων δεικνύει ἀφ' ἑνὸς τὴν πρόοδον εἰς τὴν καταπολέμησιν ὄρισμένων θανατηφόρων ἀσθενειῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν προϋοῦσαν γήρανσιν τοῦ πληθυσμοῦ, δεδομένου, ὅτι αἱ μέσαι καὶ αἱ προχωρημένα ἡλικία ὑπόκεινται εἰς τὰς νόσους (καρδίας καὶ καρκίνου), αἱ ὁποῖαι κατέλαβον ἤδη τὴν πρώτην θέσιν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐπίσης τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ποσοστὸν τῶν θανάτων ἐκ γήρατος καὶ συναφῶν αἰτίων τείνει μεταπολεμικῶς πρὸς διπλασιασμὸν ἐν σχέσει πρὸς τὴν τελευταίαν προπολεμικὴν περίοδον.

1) Δὲν ἀναφερόμεθα βεβαίως εἰς τὰς αἰτίας τῶν θανάτων τῆς πολεμικῆς περιόδου, ὅποτε ἐσημειώθησαν ἔντονοι ἀνωμαλῖαι (ὑποσιτισμός, βίαιοι θάνατοι κλπ.).

II. Ἡ βρεφικὴ θνησιμότης

Μεγαλύτερα σχετικῶς εἶναι ἡ πρόοδος εἰς τὸν τομέα τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος (ἐντὸς τοῦ 1ου ἔτους τῆς ἡλικίας). Ἡ ἐξέλιξις τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετίαν 1932 - 1956 ἐμφαίνεται εἰς τὸν ἀκολουθοῦντα πίνακα.

Πίναξ ΙΙΙ

Βρεφικὴ θνησιμότης ἐν Ἑλλάδι (1)

Ἔτος	Θνησιμότης ‰
1932	123,30
1933	122,73
1934	111,65
1935	112,76
1936	114,79
1937	122,19
1938	99,42
1939	118,15
Μέσος ὄρος δεκαετίας (1932-1939)	116
1949	41,93
1950	35,45
1951	43,58
1952	40,54
1953	42,48
1954	42,35
1955	43,52
1956	38,75
Μέσος ὄρος δεκαετίας (1949-1956)	41

Κατὰ τὰ δεκάτῳ προπολεμικὰ ἔτη, 1932 - 1939, ἡ μέση βρεφικὴ θνησιμότης ἀνῆρχετο εἰς 116οο, ἐνῶ κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν δεκαετίαν, 1949 - 1956, εἰς 41οοο, ἦτοι κατῆλθε περίπου εἰς τὸ τρίτον. Ἐν σχέσει μὲ τὴν γενικὴν θνησιμότητα, ἡ πρόοδος εἶναι μεγαλύτερα, καθόσον ἐκείνη κατῆλθεν, ὡς εἶδομεν, εἰς τὸ ἡμισυ, βοηθηθεῖσα καὶ ὑπὸ τῆς ἐντόνου πτώσεως τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας χώρας, ἡ Ἑλλάς ἐμφανίζει τὴν ἐξῆς εἰκόνα :

α) Κάμψις τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος οὐδαμοῦ ἄλλου ἐσημειώθη μὲ τόσον γοργὸν ρυθμὸν ἐντὸς τόσον βραχέος χρονικοῦ διαστήματος (1938 - 1949), δεδομένου, ὅτι τόσον κατὰ τὴν περίοδον 1930 - 1938, ὅσον καὶ κατὰ τὴν περίοδον 1949 - 1956 τὸ ποσοστὸν ἔμεινε στάσιμον. Ἡ Ἰσπανία, ἣτις ἀκολουθεῖ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν ταχύτητα πτώσεως τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος, ἐπετέλεσεν αἰσθητῶς μικροτέραν πρόοδον (ἀπὸ 124,5οοο εἰς 63οοοο, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ 116οοοο εἰς 41οοοο).

β) Ἐξ ἀπόψεως φύλου, συμβαίνει καὶ ἐν Ἑλλάδι τὸ συνήθως ἀπαντῶμενον φαι-

1) Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος, 1958.

νόμενον τῆς μεγαλύτερας θνησιμότητος ἀρρένων βρεφῶν καὶ δὴ εἰς ἴσην ἀναλογίαν ὑπεροχῆς πρὸς ἐκείνην τῆς κατὰ φύλα κατανομῆς τῶν γεννήσεων (520)ο :480)ο κατὰ τὴν τριετίαν 1956 - 1958).

γ) Ἐνῶ ἐξ ἀπόψεως γενικῆς θνησιμότητος, ἡ Ἑλλάς κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἐξ ἀπόψεως βρεφικῆς θνησιμότητος εὐρίσκεται θεβαίως εἰς καλὴν σειράν, ἀλλ' ὕστερεῖ πολλῶν προηγμένων χωρῶν, ὡς δείκνυται εἰς τὸν ἐπόμενον πίνακα.

Πίναξ IV

μέσοι ὄροι μεταπολεμικῆς περιόδου (1)

Χῶραι	Ποσοστὸν ‰
Σουηδία	20
Ὅλλανδία	24
Αὐστραλία	24
Νορβηγία	25
Η.Π.Α.	28
Δανία	28
Ἡνωμένον Βασίλειον	29
Ἑλβετία	30
Καναδάς	37
Φινλανδία	37
ΕΛΛΑΣ	41
Ἴρλανδία	45
Γαλλία	47
Βέλγιον	48
Δ. Γερμανία	51
Αὐστρία	57
Τσεχοσλοβακία	58
Ἰταλία	61
Ἰσπανία	63
Ἀργεντινὴ	65
Μεξικόν	94
Βουλγαρία	95
Πορτογαλία	95
Πολωνία	95
Γιουγκοσλαβία	111
Κολομβία	116
Ἰνδία	118
Αἴγυπτος	136
Βραζιλία	170

δ) Ἐντὸς τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου, ἡ Ἑλλάς ἐπραγματοποίησε μικροτέρας προόδους ἢ αἱ πλείους τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἴσως ὁμως ἡ στασιμότης αὕτη νὰ μὴ εἶναι πραγματικὴ καὶ νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν μεγαλύτεραν διαρροὴν θνησκόντων βρεφῶν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὸν πόλεμον. Ὅπως δὴποτε, ἐὰν στηριχθῶμεν εἰς τὰ διαθέσιμα στοιχεῖα, παρατηροῦμεν ὅτι ὀρισμέναι χῶραι, ἔχουσαι βρεφικὴν θνησιμότητα ἴσην ἢ καὶ ἀνωτέραν ἐκείνης τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν διετίαν 1948 - 1949, ἔφθασαν

ἤδη κατὰ τὴν διετίαν 1955 - 1956 εἰς στάθμην αἰσθητῶς χαμηλοτέραν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ χώραι αὗται, προστεθεῖσαι εἰς τὴν ομάδα τῶν χωρῶν τῶν καὶ πρότερον ἔχουσῶν μικρὰν βρεφικὴν θνησιμότητα, μετ' ἐπισημότην τὴν Ἑλλάδα, παρὰ τὴν σοβαρὰν τῆς πρόοδον, εἰς μέσην μᾶλλον κατηγορίαν.

Πίναξ V

Ἑξέλιξις βρεφικῆς θνησιμότητος μεταπολεμικῶς (‰)

Χῶραι	Μέσος ὄρος 1948—1949	Μέσος ὄρος 1955—1956	Διαφορὰ
Σουηδία	23,3	17,2	6,1
Ὀλλανδία	28,2	19,6	8,6
Νορβηγία	28,7	20,6	8,1
Δανία	34,9	25,1	9,8
Ἡνωμένον Βασίλειον	35,1	25,2	9,9
Η.Π.Α.	31,7	26,2	5,5
Ἑλβετία	35,1	26,2	8,9
Φινλανδία	50,1	27,6	22,5
Καναδάς	43,9	31,6	12,3
Τσεχοσλοβακία	83,1	32,8	50,3
Ἰρλανδία	51,8	36,2	15,6
Γαλλία	58,1	37,5	20,5
ΕΛΛΑΣ	41,9	41,1	0,8

Ἡ Ἑλλάς, ἐνῶ κατὰ τὴν διετίαν 1948 - 1949 ὑπελείπετο 7 χωρῶν, ὕστερεῖ κατὰ τὴν περίοδον 1955 - 1956 12 χωρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα τρεῖς (Σουηδία, Ὀλλανδία, Νορβηγία) ἔχουν βρεφικὴν θνησιμότητα μικροτέραν τοῦ ἡμίσεος τῆς ἑλληνικῆς στάθμης. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ περίπτωση τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἣτις ἐντὸς τῆς μεταπολεμικῆς αὐτῆς περιόδου ἐπέτυχε μείωσιν τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος, ὅσην περίπου ἡ Ἑλλάς μεταξὺ προπολεμικῆς καὶ μεταπολεμικῆς ἐποχῆς (3 : 1). Ἐξ ἄλλου καὶ χώραι, αἱ ὁποῖαι ὑπολείπονται εἰσέτι τῆς Ἑλλάδος, ἐσημείωσαν ἐντὸς τῶν δύο μεταπολεμικῶν διετῶν περιόδων τοσαύτην πρόοδον, ὥστε προβλέπεται, ὅτι θὰ φθάσουν τὴν Χώραν μας συντόμως. Τοῦτο συμβαίνει ὡς πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, ἐν μέρει δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν.

Οἱ λόγοι τῆς σοβαρᾶς μειώσεως τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος δύνανται νὰ διακριθοῦν εἰς ἀμέσους καὶ ἐμμέσους.

Ἄμεσοι εἶναι: α) ἡ διὰ τῶν ἀντιβιοτικῶν φαρμάκων καὶ ἄλλων μέσων ἀποτελεσματικὴ καταπολέμησις πολλῶν νόσων, αἱ ὁποῖαι ἔπληττον τὰ βρέφη, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των, ὡς εἶναι αἱ παθήσεις τοῦ πεπτικοῦ συστήματος (διάρροιαι καὶ ἐντερίτιδες) καὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ ὡς καὶ τὰ λοιμώδη νοσήματα, β) ἡ ἐξυγιάνσις τοῦ περιβάλλοντος καὶ δὴ ἐξ ἀπόψεως ὕδατος, γ) ἡ μεγαλυτέρα προσφυγὴ εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἰατρῶν καὶ ἡ υἰοθέτησις συγχρονισμένων μεθόδων περιποιήσεως τῶν βρεφῶν, καὶ δ) ἡ ἐπέκτασις καὶ ἡ βελτίωσις τῆς δημο-

σίας μερίμνης ἔναντι τῆς μητρότητος καὶ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας (ΠΙΚΠΑ, σταθμοί, βρεφοκομεῖα).

Ἔμμεσοι λόγοι εἶναι : α) ἡ ἄνοδος τοῦ μορφωτικοῦ καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ, β) ἡ μείωσις τῆς γεννητικότητος, δεδομένου ὅτι ἡ πολυτεκνία συνεπάγεται ἀναλογικῶς ἠϋξημένην θνησιμότητα, γ) ἡ ἐξάλειψις τῆς ἐλονοσίας καὶ ἡ σοβαρὰ ὕφεσις τῆς φυματιώσεως. Αἱ δύο αὗται ἀσθενεῖαι ἐδημιουργοῦν προϋποθέσεις, εὐνοούσας τὴν ἀνάπτυξιν θανατηφόρων βρεφικῶν ἀσθενειῶν, καὶ δ) ἡ ἐξακολούθησις τῆς παροχῆς μητρικοῦ γάλακτος εἰς τὰ βρέφη τῆς ὑπαίθρου, τὰ ὁποῖα οὕτω ἀποκοτῶν ὄργανισμὸν πλέον ἀνθεκτικὸν ἔναντι τῶν ἀσθενειῶν. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ὀφείλεται κατὰ τοὺς εἰδικούς, ἔν τινι μέτρῳ, καὶ ἡ μικρὰ σχετικῶς βρεφικὴ θνησιμότης εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπαίθρον¹, συμβάλλον ὁμως καὶ ἄλλοι λόγοι, ὡς τὸ ὑγιεινὸν περιβάλλον, καὶ τὸ μικρότερον ποσοστὸν ἐξωγάμων τέκνων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἠϋξημένην θνησιμότητα.

Ἡ προοπτικὴ τοῦ μέλλοντος τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος φαίνεται εὐόανος. Οἱ εἰδικοί ἀναμένουν σοβαρὰν περαιτέρω μείωσιν αὐτῆς, βασιζόμενοι εἰς τὸ καλὸν κλίμα τῆς Χώρας, καὶ τὴν δυνατότητα ἀναπτύξεως ἀποτελεσματικότερας κρατικῆς δράσεως—ιδίως ἐξ ἀπόψεως διαφωτίσεως τοῦ κοινῶ. Ὁ παράγων οὗτος δύναται νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον ρόλον, ὡς ἀπεδείχθη προσφάτως κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχετικοῦ προγράμματος τοῦ Πατριωτικοῦ Ἰδρύματος Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως εἰς τὴν περιφέρειαν Θεσσαλίας.

Ἡ χαμηλὴ βρεφικὴ θνησιμότης ἔχει πολλαπλοῦς δημογραφικοὺς ἀντικτύπους : συντελεῖ εἰς τὴν μείωσιν τῆς γενικῆς θνησιμότητος, συνιστᾷ παράγοντα ἀνασχετικὸν τῆς ἀναπαραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἀντισταθμίζει, ἔν τινι μέτρῳ, τὴν ἐλάττωσιν τῆς γεννητικότητος διὰ τῆς ἐπιβιώσεως εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους περισσοτέρων βρεφῶν ἢ πρότερον.

III. Προβλεπόμεναι ἐξελίξεις

Ἡ προοπτικὴ τῆς περαιτέρω πορείας τῆς γενικῆς θνησιμότητος ἐν Ἑλλάδι εἶναι μᾶλλον δυσμενής. Ὅσον καὶ ἂν μειωθῇ εἰσέτι ἡ βρεφικὴ θνησιμότης, ὅσον καὶ ἂν ἐλαττωθῇ ἡ θνητότης ἐξ ὠρισμένων ἀσθενειῶν, ὅσον καὶ ἂν συνεχισθῇ ἡ πτώσις τῆς γεννητικότητος καὶ ἡ μεταναστευτικὴ κίνησις, ὑφίσταται εἰς σοβαρὸς παράγον, ὅστις θὰ ἐξουδετερώη τὰ ἐκεῖθεν κέρδη. Οὕτω συμβαίνει, ἄλλωστε, ἤδη ἀπὸ ἐτῶν καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ιδίως τῆς Εὐρώπης, ὡς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Γερμανίαν. Πρόκειται περὶ τῆς βαθμιαίας γηράνεως τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς προοδευτικῆς δηλαδὴ ἀραιώσεως τῶν νέων ἡλικιῶν καὶ τῆς πυκνώσεως τῶν γερωνικῶν.

1) Ἴδε πλείονα εἰς ἀνακοίνωσιν Γ. Μακκᾶ καὶ Μ. Βαστάζου ἐπὶ τῆς βρεφικῆς νοσηρότητος καὶ θνησιμότητος, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸν τόμον τοῦ Deuxième Congrès Balcanique de la protection de l' enfance, Βελιγράδιον, 1-6 Ὀκτωβρίου 1938. Rapports speciaux, σ.σ. 33-55. Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν περιέχονται πολλὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῶν αἰτίων τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος καὶ τῆς κατανομῆς τῶν θανάτων βρεφῶν κατὰ τόπους, φύλα κλπ., κατὰ τὴν περίοδον 1932—1935.

Ἀντιπαραβάλλοντες τὰ δεδομένα τῶν ἀπογραφῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1920, 1928 καὶ 1951 ὡς καὶ τὰς ἐκτιμήσεις διὰ τὸ 1956, διαπιστοῦμεν τὴν συνεχῆ μείωσιν τῆς συμμετοχῆς ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν κάτω τῶν 15 ἐτῶν ἀτόμων καὶ τὴν συνεχῆ αὔξησιν τῆς συμμετοχῆς τῶν ἄνω τῶν 65 ἐτῶν.

Πίναξ VI

Ποσοστὰ ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ (%)

	1921	1928	1951	1956
Τῶν μέχρι 15 ἐτῶν	34,26	32,17	28,29	26,11
Τῶν ἄνω τῶν 65 ἐτῶν	5,73	5,86	6,84	7,64

Ἡ σύγκρισις τῶν ἑλληνικῶν δεδομένων πρὸς τὰ ἀνάλογα ξένων χωρῶν μεταπολεμικῶς δίδεται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα.

Πίναξ VII

Ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ (%)

Χῶραι	Ἔτος	0-14 ἐτῶν	65 ἐτῶν καὶ ἄνω
Κολομβία	1951	42,5	3,1
Βραζιλία	1950	41,8	2,4
Κεϋλάνη	1956	40,7	3,5
Τουρκία	1956	39,9	3,3
Ἰσραήλ	1956	35,2	4,7
Ἰαπωνία	1956	32,8	5,3
Καναδάς	1957	32,8	7,6
Φινλανδία	1956	30,6	6,9
Γιουγκοσλαβία	1956	30,4	6,0
Η.Π.Α.	1957	30,4	8,6
Ὁλλανδία	1956	29,9	8,4
Αὐστραλία	1956	29,3	8,4
Πορτογαλία	1956	28,6	7,3
Βουλγαρία	1956	26,5	10,7
ΕΛΛΑΣ	1956	26,1	7,6
Νορβηγία	1955	25,6	10,1
Γαλλία	1956	24,4	12
Ἑλβετία	1956	24,2	9,8
Σουηδία	1956	23,7	11,1
Ἡνωμ Βασίλειον (Ἀγγλία, Οὐαλία)	1956	22,8	11,6
Αὐστρία	1956	21,8	11,4
Βέλγιον	1956	21,8	11,5

Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ πίνακος τούτου, ἡ Ἑλλὰς ἔπαυσε νὰ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν νέων πληθυσμῶν, τῶν ὁποίων τὰ πρῶτα κλιμάκια ἡλικιῶν (0—14 ἔτη) συγκεντρῶνουν ἄνω τοῦ 30ο τοῦ συνολικοῦ τῶν πληθυσμοῦ. Τοιοῦτό τι συμβαίνει ὡς πρὸς μερικὰς γειτονικὰς χώρας (Γιουγκοσλαβία καὶ Τουρκία) καὶ ἀρκετὰς ἐξωευρωπαϊκὰς (Κολομβία, Βραζιλία, Κεϋλάνη, Ἰσραήλ, Ἰαπωνία, Καναδάς, ΗΠΑ

κλπ.), συνέβαινε δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα προπολεμικῶς, ὡς διεπιστώθη διὰ τῶν ἀπογραφῶν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ 1921 (34,260)ο καὶ τοῦ 1928 (32,170)ο). Ἀπὸ τῶν πρώτων ὅμως μεταπολεμικῶν ἐτῶν, ἤρχισε νὰ ἀπομακρύνεται ἡ ἀναλογία τῶν νέων ἀπὸ τὸ ὄριον τῶν 300)ο, κατελθούσα δὲ ἤδη εἰς τὰ 260)ο προδικάζει τὴν σύντομον εἰσοδὸν μας εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν γηρασάντων λαῶν τῆς Δυτ. Εὐρώπης, αἱ ὁποῖα ἔχουν ποσοστὰ νέων μὲν 21—240)ο, ἡλικιωμένων δὲ 9—120)ο. Συμφώνως ἄλλωστε πρὸς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ὄργανισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας, οἱ κάτω τῶν 15 ἐτῶν θὰ ἀποτελοῦν κατὰ τὸ 1971 τὰ 23,40)ο τοῦ συνόλου¹. Ἡ Φινλανδία, ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Πορτογαλία ὑπερέχουν ἤδη τῆς Ἑλλάδος ἀπ' αὐτῆς τῆς πλευρᾶς μὲ ποσοστὰ νέων ἐγγὺς τῶν 300)ο, ἐνῶ ἡ ἀπόστασις τῆς ἀπὸ τῆς Γαλλίας, θεωρουμένης προπολεμικῶς ὡς χώρας τῶν ἡλικιωμένων, ἐμειώθη αἰσθητῶς (διαφορὰ 4,40)ο), λόγῳ τῆς αὐτῆς σχεδὸν στάθμης γεννητικότητος καὶ θνησιμότητος εἰς ἀμφοτέρας τὰς χώρας.

Ἐτερον στοιχεῖον, δεικνύον τὴν μετατόπισιν τοῦ ὄγκου τῶν ἡλικιωῶν, εἶναι ἡ ἐξέλιξις τῆς γαμηλιότητος, ἥτις ἀπὸ 6,450)οο κατὰ τὴν πενταετίαν 1934 - 1938 ἀνῆλθε κατὰ τὴν πενταετίαν 1954 - 1958 εἰς 7. Ἐνῶ δηλαδή ἐμειώθη ἡ γεννητικότης καὶ ἠρραιώθησαν αἱ μικραὶ ἡλικίαι, ἠῤῥξήθη ἡ γαμηλιότης, γεγονός χαρακτηριστικὸν τῆς πυκνώσεως τῶν ὠριμότερων ἡλικιωῶν.

Ἡ μείωσις τῆς θνησιμότητος καὶ ἡ προσοδευτικὴ γήρανσις τοῦ πληθυσμοῦ συντελοῦν εἰς τὴν διαμόρφωσιν μακροτέρας μέσης ἐπιβιώσεως. Ἀτυχῶς, δὲν ὑπάρχουν ἐν προκειμένῳ ἐπαρκῆ δεδομένα. Ἀπὸ τὰς ὀλίγας σχετικὰς προσπάθειας Ἑλλήνων ἐπιστημόνων προκύπτει, ὅτι κατὰ μὲν τὰ τελευταῖα προπολεμικὰ ἔτη ἡ προσδοκωμένη ζῶν κατὰ τὴν γέννησιν ἦτο 50 ἔτη², σήμερον δὲ αὕτη φαίνεται ὅτι εὐρίσκεται περὶ τὰ 65 ἔτη, μὲ ἀρκετὴν ὑπεροχὴν τῶν γυναικῶν ἔναντι τῶν ἀνδρῶν³. Ἡ αὔξησις τῆς τὰ 65 ἔτη, μὲ ἀρκετὴν ὑπεροχὴν τῶν ἀνδρῶν ἐναντι τῶν ἀνδρῶν προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ ἐπιζωομένης ζῶν κατὰ 15 περίπου ἔτη ἐντὸς μιᾶς εικοσαετίας, εἶναι βεβαίως ἐκ πρώτης ὄψεως ὑπέροχος. Ἄλλ' εἰς τὴν Κεϋλάνην ἐσημειώθη ἔτι ταχύτερα ἐξέλιξις, ἀφοῦ ἡ προσδοκία ἐπιβιώσεως ἀνῆλθεν ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας (1945 - 1955) κατὰ 15 ἔτη. Ἡ μακροτέρα ζῶν τῶν Ἑλληνίδων ἔναντι τῶν ἀνδρῶν προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ θάνατοι ἀρρένων εἶναι αἰσθητῶς περισσότεροι ἐν σχέσει πρὸς τοὺς θανάτους θηλέων μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 70 ἐτῶν. Ἐπιτοτε ὅμως ὑπερέχουν κατὰ πολὺ οἱ θάνατοι γυναικῶν. Οὕτω, κατὰ τὸ 1956, τὰ 440)ο τῶν ἀποθανουσῶν γυναικῶν εἶχαν ἡλικίαν μεγαλύτεραν τῶν 70 ἐτῶν, ἐνῶ μόνον τὰ 330)ο τῶν ἀποθανόντων ἀνδρῶν ἀνῆκον εἰς τὰς ἡλικίας ταύτας. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐπίσης τὸ ὅτι οἱ κοινοὶ νικοασφαλιστικοὶ Ὄργανισμοὶ τῆς Χώρας συνῆντησαν δυσχερείας εἰς τὸν τομέα τῶν συντάξεων, λόγῳ τῆς παρατάσεως τῆς μέσης ζῶν πέραν τῶν ἀρχικῶν προβλέψεων. Μολονότι ἡ πτώσις τῆς θνησιμότητος ὑπῆρξε ραγδαία εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ καθα-

1) Ο.Ε.С.Е.: L'Evolution démographique en Europe occidentale 1951—1971. Paris 1956, σελ. 87. Πρόβλεψιν τῆς πυκνώσεως τῶν μεγάλων ἡλικιωῶν εἶχε κάμει ὁ Β. Ἀβέρωφ εἰς τὸ ἔργον του «Συμβόλῃ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ πληθυσμιακοῦ προβλήματος τῆς Ἑλλάδος» Ἀθήναι 1939, σ.σ. 30 - 50.

2) Ὑπολογισμὸς τοῦ Καθηγητοῦ Βασ. Βαλαώρα.

3) Ὁ Δ. Κονιδάρης εἰς τὸ Ἐγχειρίδιον Δημογραφικῆς Ἀναλύσεως (1957), σελ. 89, ὑπολογίζει τὴν προσδοκίαν ἐπιβιώσεως εἰς 67,5 ἔτη (65,5 ἄνδρες καὶ 69,5 γυναῖκες).

ρά ἐτησία αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ ἐσημείωσεν ὕφεσιν (ἀπὸ 1,40)ο εἰς 1,20)ο) λόγῳ τῆς μεγαλύτερας μειώσεως τῆς γεννητικότητος, ἀντιστρόφως πρὸς τὴν πλειονότητα τῶν ἄλλων χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἡ πτώσις τῆς θνησιμότητος ὑπῆρξε μεγαλύτερα ἐκείνης τῆς γεννητικότητος, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν αὐξήσιν τοῦ καθαροῦ ποσοστοῦ ἀναπαραγωγῆς. Αὕτη, ἀπὸ τοῦ προπολεμικοῦ ἐπιπέδου 280)οο ἔπεσεν εἰς τὸ σημερινὸν 190)οο περίπου, ἐλαφρῶς ὑπερβαίνουσα ἐν τούτῳ τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (16 - 190)οο). Ἐμφανίζεται διὰ τοῦτο — συνεπικουρούσης καὶ τῆς χαμηλοτέρας θνησιμότητος — ποιά τις ὑπεροχὴ ἔναντι τῶν χωρῶν τούτων εἰς τὸ καθαρὸν ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς (1,20)ο ἔναντι 0,80)ο μέσου Δυτ. Εὐρώπης).

Ἐὰν ὁμως, ἐπὶ πλεόν, ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὑπὲρ τὸ 1)4 τῆς καθαρᾶς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (25.000 ἐκ τῶν 95.000) μεταναστεύει, πλησιάζομεν οὐσιαστικῶς τὸ μέσον εὐρωπαϊκὸν 0,80)ο, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ τὴν δημογραφικὴν ζημίαν ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἀναπαραγωγικοῦ πληθυσμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν οἱ μεταναστεύοντες κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν.

Ἡ προοπτικὴ, ἐξ ἀπόψεως καθαροῦ ποσοστοῦ ἀναπαραγωγῆς, εἶναι μᾶλλον δυσμενής, καθόσον ἡ μὲν θνησιμότης δὲν ἔχει περιθώρια πρὸς ἄμεσον περαιτέρω μείωσιν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἡ δὲ γεννητικότης εἶναι πιθανὸν νὰ σημειώσῃ νέαν ὑποχώρησιν καὶ λόγῳ τῆς σαφοῦς πτωτικῆς τάσεως καὶ λόγῳ τῆς προϊούσης ἀραιώσεως τῶν παραγωγικῶν ἡλικιῶν.